

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Прокопчук Наталія Романівна
викладач юридичних дисциплін
Галицького коледжу
імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна
prokop4uk.n@gmail.com

Анотація. Розглянуто питання функціонування сучасної пенсійної системи в Україні, яка залежить насамперед від якісного проведення пенсійної реформи, що дозволить на належному рівні проводити соціальні виплати. Проведено аналіз діючої системи з метою визначення її сильних та слабких сторін, а також можливістю застосування міжнародного досвіду для вдосконалення діючої системи пенсійного забезпечення України.

Ключові слова: соціальне забезпечення, пенсійна система, предмет пенсійного права, матеріальні пенсійні правовідносини, трирівнева пенсійна система, солідарна система, накопичувальна система, недержавне пенсійне забезпечення.

Мета роботи полягає у проведенні аналізу діючої системи пенсійного забезпечення з акцентуванням основних переваг та недоліків її функціонування в нашій країні та запропоновано на основі вивченого закордонного досвіду у сфері соціального пенсійного забезпечення створення оптимальної моделі пенсійного забезпечення в Україні.

Аналіз публікацій. Сьогодні неабияка увага приділяється пенсійному реформуванню, вдосконаленні правового регулювання питань сплати страхових внесків на обов'язкове державне пенсійне страхування. Цим та іншим питанням, що пов'язані з проблемами реформування пенсійної системи в Україні, присвячені праці І.Ф.Гнибіденка, Б.О.Надточія, Л.А.Демчука, О.Г.Мордвінова, С.М.Недбаєвої, К.П.Черненко, А.Я.Якубович та ін. Проте на

сьогодні є необхідність подальших наукових досліджень, що зумовлено потребою запровадження накопичувальної складової, визначення взаємного впливу реформування системи пенсійного забезпечення та економічного розвитку країни.

Стаття 3 Конституції України декларує, що людина, її життя, честь та гідність визнається в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Незважаючи на рівень розвитку чи економічне становище, держава зобов'язана дбати про своїх громадян. У Державному бюджеті як основному фінансовому документі країни мають бути передбачені кошти на виконання усіх обов'язкових соціальних виплат на поточний рік.

Сукупність створених в Україні правових, економічних і організаційних інститутів і норм, метою яких є надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії, науковці розглядають як пенсійну систему України. Започаткована вона ще в січні 2004 року з прийняттям двох основних законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [2] і «Про недержавне пенсійне забезпечення» [3]. З 2004 року розпочато впровадження пенсійної реформи, сутність якої полягає в переході до трирівневої пенсійної системи (солідарної, накопичувальної та системи недержавного пенсійного забезпечення) і містить у собі відносини по формуванню, призначенню і виплаті пенсій, забезпечення переважно осіб похилого віку адекватним, реальним, сталим та надійним доходом у старості.

Проведення пенсійної реформи в Україні є послідовною реалізацією прийнятої програми реформування соціальної сфери. І побудова системи на засадах пенсійного страхування є логічним продовженням даної програми та вимогою часу.

Предметом пенсійного права виступають суспільні відносини, що регулюються цією галуззю права, а змістом цих відносин – соціальний захист непрацездатних громадян. Таким чином, визначальною функцією пенсійної системи в цілому є забезпечення стабільної та своєчасної виплати пенсій.

Впровадження нової трирівневої пенсійної системи є однією з найактуальніших проблем сучасної української соціальної політики.

Дана реформа передбачає забезпечення справедливої системи розподілу пенсійних коштів; створення для усіх громадян можливості накопичення максимального розміру пенсії, виходячи із власних доходів; стабілізацію пенсійної системи та гарантування виплати пенсій на довгострокову перспективу. Проблем у контексті ринкової трансформації економіки вистачає, при чому вони мають як соціальний, так і економічний характер.

Проблем дуже багато, і вони потребують термінового вирішення. І щоб стабілізувати ситуацію та створити належні умови функціонування соціальної сфери, необхідно провести якісні, реальні та ефективні реформи, як це зробили інші країни світу для подолання соціально-економічної кризи.

Нині діюча українська солідарна пенсійна система, успадкована від колишнього Радянського Союзу, є прикладом класичної солідарної стратегії пенсійного забезпечення і давно себе вичерпала. Її неефективність зумовлена насамперед демографічною ситуацією в країні через стрімке старіння населення, заробітчанство та низки негативних факторів, які можна буде подолати шляхом впровадження нової трирівневої системи, що містить всі елементи світової практики.

Пенсійний фонд на сьогодні забезпечує нарахування та виплату «державних» пенсій. Тенденція, яка спостерігається в Україні (так само, як і в багатьох країнах) досить сумна: скорочення питомої ваги працюючого населення, та збільшення кількості пенсіонерів. Демографічний прогноз свідчить про те, що якщо систему не змінити, то в майбутньому з'являться дуже високі ризики того, що пенсійних внесків працюючих людей не буде достатньо для того, щоб забезпечувати виплату пенсій пенсіонерам.

Здійснення пенсійної реформи спрямовано на:

- підвищення рівня життя пенсіонерів;

- встановлення залежності розмірів пенсій від сум заробітної плати, на яку нараховуються страхові внески, і страхового стажу;
- забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи;
- заохочення громадян до заощадження коштів на старість;
- диверсифікацію джерел фінансування пенсій за рахунок внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та обов'язкових і добровільних пенсійних накопичень;
- створення ефективної та дієвішої системи адміністративного управління в пенсійному забезпеченні.

Так звана російсько-польська солідарно-накопичувальна модель пенсійного забезпечення пропонує варіант змішаної стратегії. До речі, керівництвом України саме ця модель взята за базову для формування власної пенсійної системи, якою будуть передбачені всі три рівні - солідарний, страховий і накопичувальний. Така система добре перевірена на практиці. До речі, другий (страховий) рівень у цій моделі дуже схожий на солідарний рівень, адже гроші цього рівня теж належать державі.

В США існують 3 варіанти накопичення пенсії:

- внески до фонду пенсійного страхування, які щомісяця перераховує роботодавець;
- особисті інвестиції та накопичення;
- соціальні виплати (social security).

Усі працездатні громадяни США можуть самостійно формувати пенсію в залежності від особистих можливостей, використовуючи всі доступні для них способи накопичень.

Пенсійна система Великобританії одна з найстаріших (існує з 1908 року) і найскладніших в світі. Британські пенсіонери можуть отримувати: базову пенсію від держави та трудову з національної страхової системи.

Додатково існують способи приватних накопичень, наприклад, корпоративні пенсійні програми на підприємствах і недержавні пенсійні фонди.

У пенсійній системі Фінляндії основну роль грає розподільна система. Розподільчий елемент ділиться на базову та страхову частину.

Базова частина гарантує мінімальний розмір державної пенсії. Страхова частина децентралізована та формується за рахунок внесків в одну з обраних схем в страховій компанії або пенсійному фонді. Схеми бувають галузеві, окремих підприємств і навіть соціальних груп.

У Франції, як і в багатьох інших країнах Європи, державна пенсійна система заснована на 2-х рівнях: основному та накопичувальному. При розрахунку основної суми береться до уваги середня заробітна плата француза. Додаткова частина залежить від суми бонусів, приписаної майбутньому пенсіонерові його підприємством після звільнення.

За даними ООН, за рівнем життя німецькі пенсіонери поступаються тільки шведським і норвезьким. Пенсійна система заснована на принципі солідарності поколінь - працюючі оплачують утримання пенсіонерів в держфонд і потім з нього ж отримують свою пенсію. Чим більше внесків вони платять зараз, тим більше пенсійних прав отримають потім [4].

Практично у всіх країнах світу пенсійна система складається з двох частин: державної та накопичувальної. Як показує практика більшість майбутньої пенсії в результаті складається з виплат саме індивідуальної пенсії, а державні виплати виглядають найчастіше, як гарантований державою мінімум.

При цьому, всі країни в яких в основі лежить солідарна пенсійна система, відчують однакову проблему - з часом пенсіонерів стає більше, ніж працюючих людей і пенсії платити стає немає з чого, або на державу лягають величезні витрати.

Накопичувальна пенсійна система та особливо, добровільні індивідуальні внески з часом всюди стануть основою формування пенсії. Більш ефективного інструменту людство ще не придумало.

Висновок. Таким чином, враховуючи світовий досвід, лише негайне проведення пенсійної реформи в нашій державі гарантуватиме кожному українцю достойне та забезпечене життя на пенсії.

Трирівнева пенсійна система дозволить розподілити між трьома її складовими ризики, пов'язані із змінами в демографічній ситуації (до чого чутливіша солідарна система) та з коливаннями в економіці і на ринку капіталів (що більше відчувається у накопичувальній системі). Такий розподіл ризиків дозволить зробити пенсійну систему більш фінансово збалансованою та стійкою, що застрахує працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію і є принципово важливим та вигідним для них.

Список літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України – 1996. - № 30.
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 49-51, ст. 376).
3. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 47-48, ст.372)
4. Світовий досвід пенсійних систем: Ліга Пенсія. Електронний ресурс URL: <https://ligapension.com/novosti/svitoviy-dosvid-pensiynikh-sistem/>